

A JOGI NORMÁK A TERMÉSZETI ÉS A TÁRSADALMI TÖRVÉNYSZERŰSÉGEK ÖSSZEFÜGGÉSRENDSZERÉBEN

PRUGBERGER TAMÁS*

A szerző e tanulmányában azzal az összefüggésrendszerrel foglalkozik, amely a világmindenségi, a természeti, társadalmi objektív és a szubjektívnek mondható jogi törvények között fennáll. Ezzel összefüggésben bemutatja az e téren elért természet- és társadalomtudományi kutatások eredményeit, valamint a filozófiai, jogfilozófiai és jogtörténeti elméleteket. Továbbá azt, hogy a rétegelméletbe ágyazott törvényi összefüggések mennyiben determináns jellegűek és mindezzel miként áll összhangban a társadalmi és a jogalkotási, valamint a jogalkalmazási gyakorlat. E vizsgálat alapján a szerző azt a következtést vonja le, hogy azoknak a törvényeknek és jogi rendeleteknek, amelyeket az ember a politikai hatalom birtokában megfogalmaz, csak akkor váltanak ki a kollektívára és az individuumra egyaránt pozitív hatást, ha figyelembe veszik az univerzális objektív természeti és társadalmi törvényszerűségek minden oldalát, azok gazdasági, szociológiai és szociálpszichológiai kihatásait.

Kulcsszavak: általános törvényszerűség, etológia, Globus, felsőbbrendű ember(iség), globális tőke, gazdasági törvényszerűségek, individuum, jogi norma, jogi törvényszerűség, kizsákmányolás, kollektívum, objektív törvényszerűség, összefüggésrendszer, pozitív jog, rétegelmélet, szakralitás, társadalom, társadalmi törvények, természetjog, természeti törvények, Univerzum, univerzális törvények, világmindenségi törvények.

Der Autor in diesem rechtsphilosophischen Beitrag beschäftigt sich mit dem Kontaktsystem, das zwischen den Natur-, und Gesellschaftsgesetze, außer dem noch den juristischen Gesetze aufsteht. Der Verfasser in diesem Zusammenhang untersucht die natur-, und gesellschaftswissenschaftlichen Forschungserfolge, die philosophischen, rechtsphilosophischen und die rechtsgeschichtlichen Werke eben so wie, die gesellschaftlichen und rechtlichen Praxis auch. Aus dieser Untersuchung die Schlussfolgerung vom Verfasser ist die Folgende: Die rechtlichen Gesetze und Rechtsregelungen, die der Mensch mit dem Macht im politischen Praxis verfasst, müssen die natur-, und wirtschaftsgesetzliche Anforderungen im Anspruch nehmen. Diese Ansprüche fassen die globale Umweltgesetze, Pflanzen-, und Tiernaturgesetze und in der menschlichen Gesellschaft die soziologische, politische und sozialpsychologische Gesetze um, die unabhängig von der Menschheit wirken. Deswegen die juristischen Gesetze müssen zu diesen objektiv wirkenden Gesetzen anpassen. Diese Objektivgesetze widerspiegeln im sog. Naturrecht, das mit dem Positivsrecht harmonisieren soll. Wenn diese Harmonisierung fehlt, das Positivsrecht widerspricht der allgemeinen Interesse von der Gesellschaft.

Schlüsselwörter: allgemeine Gesetzmäßigkeit, Ausbauchtung, Etologie, Gesellschaft, gesellschaftliche Gesetze/Gesetzmäßigkeit, Globus, Globalkapital, Individuum, Kollektivität, Naturrecht, Naturgesetzmäßigkeit, Objektivgesetzmäßigkeit, Positivsrecht, Sakralität, Schichttheorie, Universum, Universalgesetzmäßigkeit, Zusammenhangssystem.

*Prof. Dr. PRUGBERGER TAMÁS
professor emeritus
Miskolci Egyetem ÁJK, Agrár- és Munkajogi Tanszék
3515 Miskolc-Egyetemváros
sebestyen0120@internet.hu

1. Humán- és faunaetológiai törvényszerűségek a természet, valamint a világmindenség objektív törvényeinek tükrében

A jog mint intézményi fenomén az emberi közösség együttélési rendjének szabályozási eszköze. Számos, egymással mellérendeltségi, valamint alárendeltségi helyzetben álló közösség, társadalom létezik, amely az emberi fajt adja a Globuson. Fentről lefelé szemlélve a jelenséget, az emberi faj formálisan (jogilag) és informálisan (ténylegesen) egyenlő, azaz mellérendelt saját szerveződésű, ugyanakkor gyakran csak formálisan egyenlő, de informálisan fölé- és alárendelt, nem egyszer pedig formálisan, azaz jogilag is egymásnak alá- és fölérendeltségi viszonyban álló közösségekre tagozódik. Az emberi faj egésze, vagyis globális közösségi rendje ennél fogva horizontálisan és vertikálisan egyaránt formálisan és informálisan is nagyobb és kisebb egységekre tagozódik, ahol több kisebb egység egy nagyobb egység része lehet, de ugyanígy előfordul, hogy a kisebb közösségi egységek önálló életet élnek és nem tagozódnak be a velük azonos jellegű nagyobb egységbe és teljesen függetlenek maradnak a nagyobb egységtől. Ez a függetlenség legtöbbször azonban átmeneti, mivel a szomszédos nagyobb egység tényleges erőfölényénél fogva maga alá rendeli a kisebb, vagyis a gyengébb közösséget. Ez a társadalmi törvényszerűség fennáll az egyes emberi individuumok esetében is, ahol szintén az egyik individuum vagy kisebb csoport (pl. egyik család a másikat, ld. olasz történelem) igyekszik maga alá rendelni. Ez a pszichofiziológiai lét-törvényszerűség nagyobb, mezo- és makro társadalmi volumenben is szociálpszichológiai és szociológiai törvényszerűségeként megjelenik.

Ugyanilyen tartalommal, csak némileg más formában jelenik meg ugyanez az egyes élőlény-fajokon belül és az egyes fajok között. Minden állati élőlény-faj a legegyszerűbbtől a legbonyolultabb gerincesekig megalkotja a saját társadalmát, és eto-szociális fejlettségi fokának mértékétől függően áll távolabb vagy közelebb mindazon egyedi és közösségi megnyilvánulásokhoz, amelyek az emberi individuumra és kollektívumra jellemzőek az előbb leírtak szerint. Belehelyezve az emberi fajt a különböző gerinces állatfajok közé, mivel táplálékában jelentős szerepet játszik a hús, a ragadozó állatfajta közé tartozik. Következésképpen egyedei éppen úgy támadnak élelemszerzés végett más gyengébb állatfajokra (az összes állatfajra az embernél jóval alacsonyabb intellektusa következtében potenciálisan valamennyire, ld. vadászat, étkezési célú állattenyésztés) mint ami a szűkebb értelemben vett ember nélküli állatvilágra jellemző. Csak az embernél és az emberi társadalomban ez rítussá vált a vadászat intézményén keresztül. Az ember és az emberi faj éppen úgy retteg a nálánál erősebb ragadozó állatfajoktól individuálisan vagy kiscsoportban vagy fegyvertelenül, mint az egyes állatfajok hordaközösségei és egyedei a másik, nálánál erősebb és faját táplálékként hasznosító állatfajtól, és éppen úgy támad meg más állatfajokat hústáplálékának megszerzése érdekében, mint ami minden ragadozó állatfajra jellemző. Mindezt az emberi faj mint az állatfajok kifinomult szuper elitje vadászatként / vadelejtésként vagy iparszerű tenyésztés-leölésként és táplálék-előállításaként „civilizált módon” valósítja meg.

Ugyanakkor minden állatfajon belül azok hordaközösségeiben a közösségen belüli pozícióért is kemény küzdelem folyik a faj és a hordaközösség egyes tagjai között a vezető, vagy a vezetőhöz minél közelebb kerülő pozícióért. Ez a harc különböző olyan előnyökért folyik a fajon belül a hordaközösség egyes tagjai között, amelyek megszerzése az élelmeszer, a körlet-terület és a szexualitás terén előnyszerzést jelent. A harc tehát az egyes fajok hordáin belül lényegében az élet- és a fajfenntartás tekintetében a minél előnyösebb helyzet, pozíció megszerzéséért folyik. Ez pedig együtt jár azzal, hogy egyre feljebb kerülve, egyre erőteljesebb és egyre szélesebb körű felülrendeltté válva, egyre több alárendelt felett állhat

az egyed, és egyre több alárendelttel szolgáltathatja ki magát. A közösségen belüli e küzdelem-megnyilvánulás a hatalmi harc, eredménye pedig a hatalom.¹ Ez a küzdelem, rivalizálás minden állati fajon belül – éppen úgy, mint az emberi fajon belül – kíméletlenül folyik. Nem véletlenül állította Thomas Hobbes, hogy az ember az embernek a farkasa.²

Az emberi faj ugyanakkor abból eredően, hogy a legfejlettebb észbeli képességekkel rendelkezik és ennél fogva gondolkodás-kombinációjával az állatvilág valamennyi faját, de ugyanígy az egész élő és élettelen természetet a maga uralma alá tudja hajtani és a saját érdekei szerint átalakítani, valamint eme észbeli képességén keresztül az állatvilágra jellemző organikus közösségszerveződésen túl művi társadalomszervezeteket tudott kiépíteni. Ebből pedig az is adódott és adódik ma is, hogy nemcsak a közösségen belül az egyes egyedek között folyik küzdelem a minden oldalú, minél kedvezőbb pozícióért, vagyis a több lábbon álló hataloméért, hanem az egyes közösségek között is ugyanezekért. Az erősebb közösség igyekszik leigázni, maga alá rendelni a másikat a hódítás eszközével. Ez vezetett el az ún. „városállami” szervezeti intézményrendszerből a települések egész sorát magába foglaló államokig, birodalmakig. Ugyanakkor a háborúk, éppen úgy, mint a járványok az emberi társadalmaknál a túlszaporodást gátló szabályozóként automatizmussá váltak, miként az állatvilágban is, ahol kísérletileg mutatták ki, hogy ha egy faj túlnépesedik, tagjai agresszívvá válnak, egymásnak esnek és megöléssel ritkítják magukat. Ehhez még hozzájárul, hogy ilyen esetben szexuális érdeklődésük a saját nemük irányába fordul. A nagyvárosi bűnözés és homoszexualitás is erre vezethető vissza.³

Mindezt rávetítve a természet törvényszerűségeire, a természet- és élettudományi kutatások eredményeinek legáltalánosabb filozófiai absztrahálásának eredményeként általános törvényszerűségként megállapítható, hogy a világmindenség valamennyi anyagi és szellemi természetű közege az emberi agy által szubjektíve megkonstruált tér- és idődimenziójában állandó mozgásban és alakulásban-átalakulásban (*perpetuum mobile*) van. Eme állandó mozgás és átalakulás e közegeket különböző zárt formákká alakítja, amelyek lehetnek élettelen tárgyi és élő fenomének, amin belül a növényvilág átmenetnek tekinthető a tárgy és az anyagi világ között, míg az állatvilág anyagi kategóriának tekinthető, ahol az egyes állatfajoknak a külvilág és a saját világ apperceptíválásának, felfogásának tudati fejlettségi foka szerint jelenik meg a közeledés az emberi tudatfunkcióhoz, a gondolkodáshoz. Ettől a fejlődési-fejlettségi foktól függően válik a növényvilág legegyszerűbb akció-reakció apperceptívális belső mozgatóerőn, vagyis önmozgáson alapuló alkalmazkodó készsége az állatvilágban ösztönné, amely individuális ösztön szükségyszerűen kapcsolatba kerül a táplálék (energia) felvételi és a szaporodási ösztön, illetve a növényvilágban a tudatalatti reaktív-aktív mozgás következtében más különböző élettelen és élő dimenziókkal, ide értve a saját fajtát, fajtáját is a szaporodás miatt. Mindez azonban csak individuális mozgás. Az állatvi-

¹ Friedrich HAYEK: *Erőszak és állam*. Uni Press, Chicago, 1960.

² Thomas HOBBS: *Leviathán*. 1651.

³ KISZELY György, a Budapesti Orvosi Egyetem orvosbiológiai intézet egykori igazgatójának beszámolója a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Vas megyei szervezetének egyesített orvosi és jogi szakülésén fehér egerekkel végzett ez irányú kísérleteinek eredményeiről. Szombathely, 1962. április. A beszámoló szerint a kísérlet eszközeként szolgált akváriumban egyenlő arányban helyezett el maskulin és feminin nemű fehér egereket, amelyek kezdetben békésen éltek egymás mellett és alakítottak ki egymással külön-nemű normális szexuális kapcsolatokat, viszont ahogyan ugyancsak a nemeiket érintve arányosan növelte számunkat, egy idő után egyrészt a saját nemük irányában alakítottak ki szexuális kapcsolataikat, másrészt pedig egymással szemben agresszívvá váltak és kimarták egymást. Ezzel magyarázta Kiszely a nagyvárosi magas homoszexualitást és a nagyvárosi bűnözést.

lágban azonban, minél fejlettebb fokon áll az adott faj ösztön- és tudatvilága, egyedeinek a saját egóját és faját felfogni tudó képessége, jelenik meg a társulási vágy, vagyis a közösségbe tömörülési igény. Ebből adódik, hogy minél fejlettebb tudattal rendelkezik egy állatfaj, annál fejlettebb közösségi szerveződést, szervezetet képes létrehozni, ami a Glóbuszun- kon a legfejlettebb tudattal rendelkező emberi faj esetében a többi állatfaj közösségi szerveződéséhez viszonyítva a „legtökéletesebbnek” tekintendő.⁴

Ahhoz azonban, hogy a jog törvényszerűségeit és az azokkal összefüggő, csak az emberi fajra jellemző államilag szervezett társadalmi rendet, valamint mindezek mozgástörvényeit megértsük, vissza kell térnünk a filozófiai lét-elem fogalomhoz, amelyben minden mozgás, fejlődés, virágzás és visszafejlődés, valamint különböző tárgyi, növényi, állati jellegű tényező kialakulása, vissza- és újraalakulása számtalan formában megjelenik. Ezek a legmagasabb jellegű formát öltő egységes halmazállapotok. A csillagászat és a fizika kimutatta, hogy a csillagok éppen úgy mint minden tárgyi élettelen és alanyi élő létesülés vagy létesítmény a keletkezés, a fejlődés, a virágzás, majd a hanyatlás és a szétesés-megszűnés, majd a végtelen változások különböző szerveződésének folyamatában jelenik meg, hasonló fázisokat testet öltve. Mindez a tárgyi világban az örökmozgás dimenzióját jelentő energiában megtestesülő centrifugális és centripetális erők törvényszerűen lezajló játékának a folyománya. Ma már általánosan is ismert, hogy az égitestek keletkezésében, majd elpusztulásában és más formájú újraalakulásában az energiamozgás e két faktorának az egymással összefüggő sajátos összjátéka nyilvánul meg, ami viszont a világmindenség valamennyi egyedi tényezője, tárgyi, növényi és állati egyedére, de ugyanígy közösségi szerveződésére egyaránt törvényszerűen jellemző. Maradva az égitesteknél, az egyes égitestek, csillagok, égitest- és csillagrendszerekbe tömörülnek, azok pedig „tejútrendszerekbe”, ahol a tömegvonzásból eredő erőfölény alakítja ki e rendszereket, és ahogy ez az erőfölény gyengülni, átcsoportosulni kezd, szétesik a csillagrendszer, vagyis a centrifugális erőt felváltja a centripetális erő. A mi naprendszerünk kialakulását rekonstruálta e formában Immanuel Kant és Laplace, valamint az ősröbbanás-elmélet. A naprendszer széthullása pedig a nap kihűlésével, a hőenergia gyengülésével együtt járó tömegvonzás elerőtlenedése okán fog majd bekövetkezni. Engelsnek „A természet dialektikája” c. művében leírt e megsejtését igazolta a Hubble-elmélettel elindult csillagászati fizika.⁵

Összegezve mindezt és kiterjesztve az etológiai és a humán egyed- és közösségorgani- zálódásra, ahogy ez végső soron a világmindenség csillagképrendszerében megjelenik, a nagyobb tömeg magához vonzza a kisebb tömeget, mintegy maga alá rendelve azt, és ahogy e nagyobb tömeg elerőtlenedik, majd szétesik, úgy önállósodhat és vonzhat magához kisebb tömegeket, majd ő is az előző sorsára jut. Ez a törvényszerűség, kialakulás, fejlődés, virágzás, hanyatlás és szétesés/megszűnés jellemzi a tárgyi világ változatos dolgszerkeze-

⁴ SÁNYI Vilmos: *Az emberi viselkedés*, Sanoma Kiadó, Budapest, 2007.; SZMODIS Jenő: A jog a hu- mánetológia tükrében, *Magyar Tudomány* 2011/5, 545–57.

⁵ Immanuel KANT: *Naturgeschichte und Theorie des Himmels*, 1755.; LAPLACE, *Exposition du systeme du monde*, 1795.; Lásd továbbá a Hubble-törvényt az univerzum magas sűrűségű és hőmérsékletű egykori állapotából kiinduló robbanásszerű tágulásáról és az univerzum folyamatos hűléséről. In: Magyar Katolikus Lexikon (<http://lexikon-katolikus.hu> + [enciklopedia/www.enc.hu/](http://www.enc.hu/)), Edwin Powel HUBBLE, 1929.; Timothy FERRIS: *A világmindenség – Mai kozmológiai elméletek*, Typotex Kiadó, 2006, 46–47., (Wikipedia); Stephen W. HAWKING: *Az idő rövid története*, Maecenas Könyvek, Budapest, 1998.; Paul SIPIERA: *Black Holes*, Sholastic Library, New York, 1997.; Isaac ASIMOV: *Black Holes, Pujars and Quasarsars*, Gret Stewens, New York, 2003. (Fekete lyuk-Wikipedia); ENGELS Frigyes: *A természet dialektikája*, Kossuth Kiadó.

teit, a florális egyedi létezését és faunálissal keveredő életrendszerét, ami tárgyi területen, égitestrészecskén, vagyis talaj- / földterületen funkcionál. Ez jellemzi a magasabb rendű állatfajok egyedi életét és közösség szerveződéseit, életközösségeit. Alapvető vonásait illetően hasonló az emberi individuális és társadalmilag megszervezett közösségi élete is. A legmagasabb rendű állatfajok individuális és kollektív etiológiai életétől az emberi individuális és kollektív életét az különbözteti meg, hogy míg a legmagasabb rendű állatvilág egyedi és kollektív cselekvési rendszere az ösztönökre visszavezethető állandósultan megnyilvánuló megszokáson, beidegződésen nyugszik, addig az emberi ego és societas esetében a kreatív gondolkodáson alapuló konstruáló képesség következtében mindig jelen van a változtatás, a fejlesztés lehetősége és realizálódása. Ezen kívül van még egy másik jelentős tényező, ami a legmagasabb rendű individuális és kollektív fauna-etológiától elválasztja a humán individuum és kollektívum egzisztenciális működését. Ez a tényező az előbb említett konstruktív, alkotó gondolkodási és teremtőkészségből fakadó kultúr-civilizációs fejlődési és fejlesztési készség, amelyen keresztül lehetővé vált az ember és közössége részére a közvetlen természeti környezettől való elszakadás és olyan művi környezet létrehozása, ami lehetővé tette számára a természettől történő részbeni függetlenedését, illetve az emberi fajnak a természettel olyan viszonyba kerülését, amely mellett bizonyos mértékig át tudja alakítani és uralma alá tudja helyezni azt.⁶

2. A vallás és a szakralitás befolyása a morál- és a jogi szféra törvényeire

Ebben jelentős szerephez jutott a hiedelemből táplálkozó, a természeti erők megnyilvánulásától való félelem. A kezdeti ember is éppen úgy félt az ártó természeti jelenségektől, mint e jelenségeket felfogó és magyarázni nem tudó állatvilág magasabb etológián alapuló fajai. Az ember azonban konstruktív gondolkodási és alkotó készségénél fogva magyarázatot keresett a természeti erők – számára negatív – játékanak magyarázatára és tőle, valamint az egész emberi közösségtől független emberi ésszel és erővel nem befolyásolható felsőbb rendű hatalommal ruházta fel vagy magukat a természeti jelenségeket vagy az azokat kiváltó közegeket. A természeti elemek kedvező megnyilvánulása esetén a hiedelem az volt, hogy ezek az isteni felsőbbrendűséggel felruházott jelenségek megjutalmazták az emberiséget és magát az embert, míg negatív természeti hatások esetén büntetik az emberi közösséget és ezért az adott természeti erőt megtestesítő isten kiengesztelésre szorul. Az ember és közössége kivetítette a kultúrcivilizáltságának már a fejlettebb fokán a saját társadalmának kialakult tagozódását és a saját hierarchikus rendszeréhez hasonlóan kialakította a sokistenhitet az isteni társadalom hierarchikus rendszerével.⁷

Ebben a hiedelemből kifejlődött mitikus mitológiai folyamatból antropomorf tényezők hatására az istenségek tárgyasult vonása, ami egyre inkább alanyivá alakult és a klasszikus ókor a saját hierarchizált társadalmát kivetítve alakította ki az istenek hierarchizált társadalmát.⁸ Ezt absztrakciós úton leegyszerűsítette a Szíriából származó Mithrász és a Római Birodalom dominatus-i korszakában már államvallássá vált „Sol Invictus” (Legyőzhetetlen Napisten) kultusz, valamint a Júdeából származó héber vallás, az örökké létező és létező

⁶ Karl KAUTSKY: *Vermehrung und Entwicklung in Natur und Gesellschaft*, Stuttgart, 1910.; Nicolaj HARTMANN: *Esztétika*, Helikon, Budapest, 1977. (rétegelmélet)

⁷ KÁKOSI László: *Az alexandriai időisten*, Osiris, Budapest, 2001.; Sigmund FREUD: *Totem és tabu*, Göncöl Kiadó, 1990.; Emile DURKHEIM: *A vallási élet elemi formái*, Harmattan Kiadó, 2002.

⁸ Ö. TRENCSENYI WALDAPFEL Imre: *Mitológia*, „Művelt Nép” Tudományos és Ismeretterjesztő Kiadó, Budapest, 1956.

egy istenségre, férfiként megtestesítve a mindent mozgató mozdulatlan mozgatót. Ez az emberképű isteni fenomén a zsidó vallásban az általa alkotott földön kívül megtestesíti az eget, vagyis a fenti világot, amelynek büntetésképpen alárendeltje az alvilág lakója az istenséggel rivalizálni akart Lucifer főangyal, a Sátán. Az Istenséget kiszolgáló három főangyal létezik a sémi vallásban és az aranykort majd meghozó Messiás. Lényegében a „Sol Invictus”-szal együtt, ezt vette át a sokistenhitet valló „paganus” vallást kiszorító kereszténység. Azonban a saját mitológiájába beolvasztva a zsidó egyistenhitet a görög–római mitológiával elegyítve úgy, hogy az egy istenségbe három személy, a zsidó vallásból származó Atya mellé bekerült a szellemet megtestesítő Szentlélek és a héber Messiást áttranszformáló Krisztus, kicserélve velük az antik vallás három főistenét, Jupitert, Junót és Minervát.⁹

A korai kereszténység időszakában Jézusnak, azaz a megváltónak isteni mivoltát vitató, valamint a keleti kultuszoknak a Rómába beáramlása során az egyiptomi mitológiából átkerült madárképű Horus vagy Ibis istenség hatására Jézus anyját galambként megtermékenyítő Szentlélek isteni mivoltát megkérdőjelező számtalan ókeresztény irányzat felett azért győzedelmeskedett az egy Istenben három egyenjogú személyt látó katolikus irányzat, mert a „capitoliumi triászhoz” ez állt legközelebb. Elsősorban ez játszott közre abban, hogy a kereszténnyé vált római császárok is Nagy Constantinustól kezdve a „katolikus” irányzat mellett álltak ki. A vallásoknak a kereszténység előtt és a kereszténység alatt is első rendű szerep jutott az államhatalom és az államszervezet kialakításában. Ahogyan a civilizáció bölcsőjét jelentő Közel-Keleten kialakultak a társadalom széles rétegeitől elkülönülő egyre növekvő és bonyolultabbá váló és adminisztrációval is rendelkező közösségirányító szervezetek, maguk alá rendelve az általuk irányított közösséget, az így kialakult hatalom konzerválását és a kialakult közösségi szokásokat a maguk javára átíró, átalakító törvényeket meghozva, természetfeletti erővel szentesítették, szankcionálták azokat (ld. Mózesnek a Tízparancsolatot tartalmazó kőtábláit, Hammurapi törvénykönyvét, valamint Menes, Ramses és Bucharis egyiptomi fáraók mitikus törvényeit).¹⁰ Ezeket a törvényeket a hiedelem alapján minden esetben „isteni parancsra” közvetítette le és hirdette ki a népének az uralkodó. Felhasználva köznép félelmét a földöntúli megszemélyesített erőhatalmaktól, a világi (szekuláris) hatalommal, hatalmi gépezettel párhuzamosan kialakult vallási (szakrális-mitológiai) hatalmi gépezet is. Ennélfogva minden államilag szervezett társadalomban a felvilágosodás koráig formálisan egymással kölcsönösen együttműködő két hatalom funkcionált, egymást kölcsönösen segítve, amit csak időnkénti rivalizálások zavartak meg (ld. investitúra-harc).

Ennek a szimbiózisnak a következményeképpen alakult ki az európai–amerikai–zsidó–keresztény/keresztény kultúrán nyugvó társadalmi rend, amely a nyugati kereszténységből kivált több protestáns irányzaton keresztül némi eltérések mellett, de hasonlóképpen érvényesül. Jóllehet, a felvilágosodás hatására az euroatlanti térségben az állam és az egyház különvált, mégis a több évszázad hagyományai következtében meghatározó ma is az az erkölcsi-etikai rend és jogrend, ami a zsidó egyistenhitből és a római sokisteneségi kultusz-

⁹ Vö. *Hitvilág és történelem, Tanulmányok az ókori vallások köréből*, Kossuth K. 1982.; Peter DE ROSA: *Der Jesus-Mythos. Über die Krise des christlichen Glaubens*, Droemer Knauer, Teil I.; Martin LUNN: *A Da Vinci-kód megfejtése*, Gold Booc Kft., 2006, 91–92.

¹⁰ Az ókori Kelet társadalom- és államszervezeteinek általános bemutatását adja V. V. SZTRUVE (szerk.): *Az ókori kelet világából*, „Művelt Nép” Tudományos és Ismeretterjesztő Kiadó, Budapest, 1956 (Hammurapi törvényeiről ld. 119–129); a három mitikus törvényhozóról ld. KÁKOSY László: *Réfiak*, Budapest, 1979; Mózes törvényeiről ld. a Bibliában (Kiv 1,19–24; 109–116).

ből kialakult kereszténység hatására a kánon- és a világi jogon keresztül e térségben uralkodóvá vált és meghatározta e térség kultúráját is. Ugyanilyen módon segítette és alakította az iszlám vallás is a muszlim kulturális és hatalmi befolyása alatt álló országokat, miként a hindu vallás az indiai társadalmakat és így tovább. A kultúrák kialakulásában a szekuláris államhatalom mellett a szekuláris államhatalmat erősen befolyásoló vallási hatalom óriási hatással volt a történelem során. Huntingtonot olvasva, ebből óriási kataklizma rázza meg majd az egész emberiséget a kultúrák összezsugorítása miatt.¹¹

Maradva azonban az euroatlanti térség társadalmainál, erre a térségre ma a szekularizálódás előrehaladása jellemző, ami a szakralitást teljesen háttérbe szorítja. Ezért a vallásnak és a vallási intézményeknek a szerepe nemcsak az állami mechanizmusban és a jogalkotásban fennállt már régen nem meghatározó, hanem a jogi köztudat fundamentumát jelentő közkerékcser is teljesen fellazult. Ez által ugyancsak fellazult nemcsak a társadalom jogkövető magatartása és jogtudata, hanem a jogalkalmazó (közigazgatási, ügyészi és bírósági) és a jogalkotó szervek (törvény, kormány-, szakhatósági és helyhatósági rendelet kibocsátására jogosult intézmények) jogi tudatvilága is. Ennek következtében, ahogy az állami mechanizmus birtokosai a saját érdekeinek megfelelően egyre gátlástalanabban forgatják ki a találatot jelentő morális, erkölcsi-etikai normákat, úgy alakítják a maguk javára a jog évezredekben és évszázadokon keresztül részben vallási, részben gazdasági, részben a szokás és részben a családi-honi összetartozás alapján kialakult jogi dogmatikai rendszert és jogelveket, valamint alakítják át a tételes jogot és a joggyakorlatot is. Korunkban a társadalmi kohézió szétesése, a határtalan egoizmus és korlátlan mérvű gátlástalan profitszerzési törekvés és a totális elmaterializálódás következtében erodálódott a „mos” és a morál, maga után vonva a jog és az állami mechanizmus statikus és funkcionális felbomlását. Ebbe, az egocentrikus racionális világszemléleten felül bele játszik az euroatlanti történelmi egyházak hasonló szekularizálódása, szakrális kiüresedése. Ezzel és ez által kialakult euroatlanti kultúrával és egész társadalmi, állami és jogi intézményrendszerével szemben áll az offenzív iszlám államvallási és vallásállami szakrális hitvilága és iszlámjogi intézményrendszere. Ezért ha a jelenlegi folyamatok – amelyekről később még beszélünk – nem változnak, rövid időn belül felszámolja a történelmileg kialakult, mára azonban egyre defenzívebbé váló gazdasági, kultúrcivilizációs, vallási, állami és jogi intézményrendszert.¹² A helyzet ma az, hogy az euro-atlanti állami és jogi intézményrendszert stabilizálni, szétesési folyamatát visszafordítani az emocionális szakrális tudattal már nem lehet. A szekularizált és racionálisan gondolkodó mai posztmodern egyén és társadalma valahogy úgy van a mai zsidó-keresztény/keresztyén (protestáns) vallási irányzatokkal és mitológiával, mint az antik vallással és mitológiával Marcus Portius Cato kora, amikor elterjedt a mondás: „Cato ait, se mirari tenebat, quod non rideret haruspex haruspicum cum vidisset”. A vallási tételek erkölcsi-etikai és a jogparancsok megszegését megelőző visszatartó erejének a totális hanyatlását ma már csak a ráció és a Bentham Jeremiástól származó haszon-elmélet¹³, továbbá az eredeti Adam Smith-i „láthatatlan kéz”-vezette piac-elmélet¹⁴ és a Keynes-i szociális piac-

¹¹ Samuel P. HUNTINGTON: *A civilizációk összezsugorítása és a világrend átalakulása*, Európa Kiadó, Budapest, 2002, 16. sk.; BOGÁR László: *Ideg-rendszer-váltás*, Kairosz, Budapest, 2008, 22–31.

¹² POKOL Béla: *Európa végnapjai. A demográfiai összeroppanás következményei*, Kairosz, Budapest, 2011.; BOGÁR László: *Ideg-rendszer-váltás*, 6–61.; UŐ: *Lefelé a létezés lejtőjén*, Kairosz, 2011, PRUGBERGER: *Globalizáció, neoliberalizmus és a jog. Van kiút az útvesztőből?*, Kairosz, 2008, 72. s. köv.

¹³ Jeremy BENTHAM: *Théories des peines et recompenses*, Ed. Dumont, Paris, 1812.

¹⁴ Adam SMITH: *A nemzetek gazdasága*, Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1992.

gazdasági/jóléti társadalmi elmélet¹⁵ szelektív kritikai egyesítésének az egyéni és a köz-
etikai tudatba, valamint gyakorlatba történő „beidegződő beültetésével” lehet csak kísérletet
tenni a megfordítására.

3. A törvényszerűségek hierarchikus láncolatának rétegelmélete

Ehhez kiindulásképpen Peschka Vilmosnak azt a tételét vesszük alapul, mely szerint a jogi törvények csak akkor érik el céljukat és csak akkor válnak a jogkövetés tárgyává és csak akkor segítik elő a társadalom egy vagy több, általuk az állam, illetve a politika által egy vagy több megcélzott oldalának a fejlődését, ha azok összhangban állnak a jog társadalmilag objektíve hasznos más törvényeivel.¹⁶ Ezért szükséges, hogy a jog törvényei összhangban álljanak a kollektív humánium által kialakított konstruktív szokásokkal (mos), valamint a társadalom és a mögötte álló biofiziológiai, pszichológiai, szociálpszichológiai és ökoszociális-szociológiai törvényszerűségekkel, továbbá a természet és a globális univerzum embertől független törvényeivel. Ezzel eljutottunk Nicolaj Hartmannak Losonczy Istvánon keresztül a két világháború közötti magyar jogfilozófiára is hatást gyakorolt rétegelméletéhez. A rétegelmélet szerint a mindennek mindennel való összefüggése okán a világmindenség globális és objektív mozgás-törvényszerűségében benne van az összes réteg hasonló objektív mozgástörvénye.¹⁷ Ez a tőlünk független örökös önmozgó mindent mozgató egyszerre szellemi-anyagi, statikus és egyben energia-dinamikus „Ősjelenség” az a legfőbb, egyáltalán nem antropomorf mindent átfogó totális valami, amiben az anyagi és a szellemi princípiumok totális komplexitása benne van. Lehántva erről a jelenségről minden mitológiát és teológiát, ez a mindennek kiinduló és befogadó pontja, amely öntörvényei szerint működik. Ez felel meg tulajdonképpen annak az istenfogalomnak, amelyet az Ószövetség fogalmaz meg, miszerint „az Isten mindenütt jelen van, mennyben, földön és minden helyen”. Ez az átfogó fenomén, amely mindennek a kezdete és vége, valamint a végtelen folytonossága, beszívója és kilököje a világmindenség valamennyi elemének. Ebből fakad a többi globális szervetlen anyag-, atom- és részecskefizikai, valamint a fizikai vegyületsből eredő ugyancsak szervetlen kémiai, a kettő összetevőjéből pedig a szerves fiziológiai önmozgás. Mindez meghatározza és befolyásolja azt a florális és faunális természeti törvényszerű önmozgást, amely determináns hatással van a fejlett individuál- és szocioetológiai, valamint a hozzá hasonló, csak fejlettebb emberi individuális és szociális mozgástörvényekhez, amely mozgástörvények az emberi célkitűzések, szükségletek és érdekek szerint különböző intézményi formát öltenek. Ezek jellegét és objektív törvényszerűségeit meghatározzák az előző jelenségek objektív mozgástörvényei, amelyekkel ha ellentétes szubjektív törvényeket, tételes jogot alkot az ember vagy az emberi társadalom, bármelyik állam vagy államszövetség, az visszaüt.

¹⁵ John Maynard KEYNES: *A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete*, Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1965.

¹⁶ PESCHKA Vilmos: *Jog és érték, Állam- és Jogtudomány* 1964/4, 592–596.; PESCHKA: *Természetjog és pozitív jog, Állam- és Jogtudomány* 1970/4, 657.

¹⁷ HARTMANN: *Esztetika*; LOSONCZY István: *Jogfilozófiai előadások vázlatok*, Szent István Társulat, Budapest, 2002, 35–42.; Egy realista jogfilozófia alapvonalai, az előbbi kötet függelékében, 237–242.

4. Az ember közösségi életére kiható objektív törvényszerűségek determináló hatása a jogi normákra és a kettő közötti összhang valamint disszonancia problematikája

Sem az ember, sem a spontán, illetve államilag és jogilag megszervezett társadalom a mögöttes objektív törvényszerűségeket nem hághatja át büntetlenül, mert azok egyetemes összefüggései láncszerű növekedéssel hatnak negatívan vissza. Az évszázadokra, sőt évezredekre visszanyúló tapasztalatok, megfigyelések és a korábbi, valamint a jelenkori tudományos kutatások eredményein a természeti-, élet- és társadalmi törvényszerűségek figyelembe vétele megkerülhetetlen a társadalmi gyakorlat számára. Ha ugyanis nem ezt teszi az emberiség, hanem szubjektív voluntarisztikus módon semmibe veszi e törvényszerűségeket vagy közvetlenül a természet törvényeit, a saját környezetének élő és élettelen világát sérti meg, a negatív reakció miatt az emberi társadalom élő és élettelen környezete károsodik és ez által maga az emberi társadalom kisebb vagy nagyobb közössége is. Ez jelentkezik a mezőgazdasági termőterületek végérvényes tönkretételével és veszélyes csökkenésével járó zöldmezős beruházásoknál, a hatalmas gyárüzemek és autópályák építésénél. Az emiatt csökkenő mezőgazdasági földterületeken viszont annak érdekében, hogy az élelmezésre szánt termés ne csökkenjen, a nagyobb terméseredmény érdekében az iparszerű mezőgazdasági termelést favorizálják, ami egyrészt a még megmaradt termőterületeket károsítja és meríti ki, másrészt az élelmiszer minőségét rontja. Ha ez tovább folytatódik, a föld lakosságának élelmiszerellátását katasztrofális helyzetbe fogja hozni. Az erdők és az esőerdők szintén beruházási és ipargazdasági célú irtása szintén az emberi élet feltételeit veszélyezteti klimatikus következményei miatt. A szűk profitorientált gazdaságpolitikát elősegítő jogalkotási és jogalkalmazási gyakorlat minderről nem, vagy csak alig hajlandó tudomást venni. A jog e jelenségekkel szembeni radikális beavatkozási hiánya következtében egyre erőteljesebb konfliktust előidéző módon nyílik szét a szociális olló.

Ennek következtében egy kis réteg degenerálódáshoz és elernyedéshez vezető módon túlfogyaszt, a túlnyomó többség viszont egyre súlyosabb anyagi helyzete miatt még alulfogyasztásra is képtelenné válik. Emiatt végül éhséglázadásba torkollva könnyen lehet, hogy rombolva és zúzva elpusztítja saját társadalmát, annak intézményeivel és kultúrájával együtt. Ennek baljós előjelei mutatkoznak azokban a 2011. októberi világméretű globalizáció-ellenes agresszív demonstrációkban, amelyek már a Wall Streetet is elérték. Az esetleges pusztító éhséglázadást megelőzően a fenntarthatatlan fejlődés-fejlesztés okán a túlfejlett technika egyre több élő munkaerőt vált ki és e miatt egyre többen válnak jövedelem- és munkanélkülivé. Ennek következtében az élő munkaerőt kiváltó gépi termelés egyre nagyobb dömpingben ontja eladásra a felhasználásra nem kerülő termékeket, felhalmozva a „Globuson” a lebontódni nem tudó műanyag-civilizációs szemetet.¹⁸

Ugyanakkor a szociális olló igen szűk, felső szárában élő gazdagok kényelmük érdekében, míg az elszegényedő köznép, munkás, paraszti és iparos-kereskedő kisvállalkozói réteg azért nem vállal és nem nemz utódokat, mert képtelen eltartani. Belejártszik még ebbe az is, hogy a közép-kelet-európai régióban az alacsony fizetések miatt nemcsak mindkét szülőnek, hanem még a nagyszülőknek is dolgozniuk kell, az egyre elszegényedő állam viszont nincs abban a helyzetben, hogy a bölcsődei és az óvodai férőhelyeket – ahogy ez egy szociális jogállamban illene – bővítse. Utódokat ezért az euroatlanti kultúrában azok az oda tartozó munka- és jövedelem nélküli élő deviáns és roncs társadalmi csoportok nemzettek, amelyek elindítói lesznek az euroatlanti kulturált társadalmak és államok szétverésé-

¹⁸ BOGÁR: *Lefelé a létezés lejtőjén*, 48–61.

nek fosztogatások és éhséglázadások által. Mindezt kiváltja az egyre növekvő segélyezési követelés eme élősködő alulképzett nem dolgozó antiszociális réteg részéről, aminek az államok egyre nehezebben tudnak eleget tenni az egyre csökkenő számú aktív dolgozó réteg adójából és társadalombiztosítási járulékából és az életkor kitolódása miatt egyre növekvő passzív társadalmi réteg eltartási és egészségügyi ellátási igényének szűkülő költségvetési lehetőségei folytán összeomlik a társadalombiztosítási rendszer, valamint a szociális és a munkanélkülieket segélyező rendszer. Ez által összeroppan az állami költségvetés és az állami mechanizmus és összeomlanak előbb Európa, majd pedig Amerika államilag szervezett társadalmi, miként ez az Ókor utolsó századában a hanyatló Római Birodalomban bekövetkezett.¹⁹ Ezt nézve az euroatlanti társadalom, annak valamennyi civilizációs, kulturális, gazdasági, jogi és állami mechanizmusával együtt ma a totális hanyatlás fázisában van. Az euroatlanti társadalmak a globális szabadpiaci és pénzügyi, gazdasági, valamint állam-politikai és jogi rendszereikkel (EU, USA, NAFTA, WTO, IMF, World Bank) a centrifugális erő túlbujánzásán keresztül eljutottak a centripetális erő beindulásának a fázisához, ami széteséshez vezet.²⁰

Kérdés hogy meg lehet-e állítani és vissza lehet-e fordítani e folyamatot? Ha a történelmet nézzük, legfeljebb csak a lassításra van mód. Ugyanakkor az általános degenerálódás és dekortikálódás, amely minden hanyatló társadalomnál egyre növekedve megjelenik, most a technika túlfejlesztése következtében világméretű katasztrófa indikációjának a veszélyé is magában hordja, ami egy hirtelen végpusztulást idézhet elő. Bár a természet káros megnyilvánulásai el nem fojthatók, de tompíthatók, az emberi társadalom e veszélyekkel szembeni megfelelő globális összefogásával a létét veszélyeztető ilyen hirtelen kataklizma talán még elkerülhető. Ehhez azonban az szükséges, hogy az államok kooperációja, megértve a helyzet komolyságát, a már említett Nicolaj Hartmann-i egymásra épülő rétegtörvényszerűségeket kielemezve tudományosan megalapozva és szubjektív voluntarizmustól mentesen hozza meg és következetesen hajtsa végre az államilag megszervezett jogalkotói és jogalkalmazói a természet és a társadalom megfelelő szelvényeit rendező gazdasági, kulturális közhatalmi, közigazgatási, munkaszociológiai, szociális, természet-beavatkozási stb. normatív és eseti aktushozatal sorozatát.²¹

Mind szép ez így az elmélet szintjén. A valóság azonban már más. Miként a világegyetem minden mozgatórugója az ellenkező töltés, a pozitív és a negatív pólus, ami egyenlő erőt jelent – ellentétben az Isten és a Sátán mitológiával, ahol az utóbbi a legyőzött és a gonosz, az előbbi pedig a győztes és a jó – e két tényező egységet képez és mindenben, így a társadalomban is együtt létezik, egységet alkot. Ez vonatkozik a társadalom irányító és irányított egyedeire, vagyis az emberi természetre egyaránt. A történelem tanúsítja, hogy minden társadalomban megvannak a konstruktív és a destruktív erők. A jelenkor posztmodern társadalmának zabolátlan konstruktív, de fenntarthatatlan fejlődést indikáló global-neoliberalizmus képviseli a szociális széttagozódást és az individualizmus által kialakuló társadalomszétesést, amit igyekszik ennek ellentétpárjaként összetartani a társadalmi rétegmozgáson belül a szociális alapon álló jóléti állameszme. Egy másik ilyen, az egész emberiség sorsát meghatározó ellentétpáros az, hogy globális közösségi érdekek vagy szűkebb csoport- és egyéni érdekek alapján folyik-e a jogalkotás, valamint a jogalkalmazás. Itt megint kardinális kérdésként jelentkezik, hogy a politika által meghatározott jogalkotás és

¹⁹ Oswald SPENGLER: *A Nyugat alkonya*, I. kötet, Pokol, Európa végnapjai, I–IV. fejezetek.

²⁰ SPENGLER: i. m.; PRUGBERGER: *Globalizáció, neoliberalizmus és a jog*, 2. fejezet.

²¹ HARTMANN: *Esztetika*.

jogalkalmazási gyakorlat mennyiben áll adekvát módon összhangban a jogalkotással és a jogalkalmazással. E téren komoly probléma, az energiapolitika milyen irányú vitele és jogi szabályozásának, valamint gyakorlatának a menete.

A légkörszennyezés és a felmelegedés megállításának egyik irányvonala a szén-dioxid-kibocsátás korlátozását szorgalmazza. Gazdasági, profitorientáltsági okból a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésére összehívott csúcson megkötött egyezmények ellenére a széndioxid-kibocsátás nőtt, sőt az egyes országokra megállapított kvótákkal még kereskednek is. Ez is hatástalanná teszi a korlátozást. Cinikus helyzet, hogy a fejlődő és kevesebb széndioxidot kibocsátó államok részére azért állapítottak meg magasabb kvótákat, hogy a fejlett államok a kvótavásárlás során magasabb kvótákhoz jussanak. Ugyanakkor létezik egy másik irányzat is, amely a légkör-felmelegedést nem is annyira a szén-dioxid-kibocsátásban, hanem az erdők rablógazdálkodásszerű kitermelésében látja. E felfogás szerint erdőtelepítés útján minél nagyobb erdőtakaróval kellene a földet beborítani. Valószínűleg mind a két irányzatnak igaza van és a természetvédelmi jogalkotásnak és jogalkalmazásnak, valamint a környezet- és természetvédelmi politikának nemzetközi méretekben mind a két faktort figyelembe kellene venni. Ezzel szemben főleg a fa- és a bútoripar érdekében rablógazdálkodással irtják az erdőket és az esőerdőket, mely utóbbiak rekultiválását Amerikában meg sem kísérlék, hanem először a megmaradt aljnövényzetet ugyancsak az aljnövényzet regenerálódását ellehetetlenítő módon lelegettetik, majd pedig a növényzet nélkül maradó földterületen szójaültetvényeket létesítenek a termőterületet kíméletlenül kizsigerelve a minél nagyobb termékhozamot előállító kemizált iparszerű mezőgazdasági földműveléssel. A profitéhség miatt ez folyik a föld ásványi kincseinek, anyagainak a kitermelésénél, vagyis a bányászat esetében is. Ami pedig a mezőgazdaságot és az élelmiszeripart illeti, az EU a régi tagállamok főleg nagyfarmjainak és élelmiszer-feldolgozó iparának kedvezve, igyekszik leépíteni a jóval jobb minőségű állati és növényi mezőgazdasági termékeket előállító közép- és kelet-európai mezőgazdaságot a termőföldek felvásárlásával, a termelés felhagyását uniós támogatással ösztönözve, a közép-kelet-európai élelmiszer-előállítást privatizációs technikákkal történő szétverésével, és e régióba behozott üzletláncokból a régió élelmészeti cikkeinek a kiszorításával. Emberi fogyasztásra veszélyessé váló lejárt szavatosságú és „műélelmiszerek” árusításával törekszenek az Unió gazdaságpolitikájának a segítségével haszonmaximálásra. Mindezt felülmúlja a nemzetközi pénztörvényuralma, amely az államok és államszövetségek feletti olyan mindent átszövő hatalom, mint amilyen a koraközépkorban a templomos lovagrend volt.²² E kormányok felett álló globális pénzügyi uralmi rendnek az intézményhálózatát jelentő bankrendszer egyes egységei, vagyis a bankok e monetáris hatalmi rendet kiszolgáló államok aktív segítségével vagy passzív hallgatásával tudták a bankok a maguk számára egyoldalú előnyöket csalárdul megfogalmazott hitelszerződésekkel polgárok tömegét egészen a hajléktalanná válásig kiforgatni vagyonukból, egzisztenciálisan is tönkretéve őket.

Mind ebből látható, hogy posztmodern korunk legnagyobb problémája, hogy minden gátlást nélkülöző lobbysoportok a társadalom többségét demagóg módon frázisokkal félrevezetve szerzik meg a különböző hatalmi kulcspozíciókat, ahonnan a jogalkotást és a jogalkalmazást a saját hatalmi és gazdasági érdekeik szerint közvetett vagy esetleg közvetlen módon alakítják. Mivel ezekben az esetekben a saját, legálisnak feltüntetett gazdasági érdekeiknek megfelelően alakítják a jogalkotást és a jogalkalmazást, hamarosan közvetlenül is megsértve a természet objektív törvényeit, aminek a volumene és intenzitása ha véglegessé

²² LUNN: *A Da Vinci-kód megfejtése*, 81.

válík, végromlásba viheti az emberi társadalmat. Nagy valószínűség szerint ez a végromlás be is fog következni, aminek oka a társadalmi és gazdasági, valamint a pénzforgalmi szerveződés globalizálódásával együtt járó mobilizálódással összefüggő hagyományos és átlátható társadalmi közösségek felbomlása. Megszűnőben van emiatt az ősi településéhez, valamint annak környezetéhez, esetleg a „fundushoz” való kötődés, amelyet tulajdonosként vagy örökbérlőként birtokolt az egyed, ott lakva és / vagy gazdálkodva élte le az életét. Ez az a szakrális kötődés, amelyhez az embert, a kisebb vagy nagyobb családhoz, a rokonsághoz, baráti köréhez és végső soron a vele egy nyelvet beszélő közösséghez, a hazájához köti. Ez a szakrális kötődés azonban a posztmodern korunkban véglegesen és kérelhetetlenül felbomlónak tűnik.

Először ebbe belejátszott államok és államszövetségek részéről katonáknak idegen földön, idegen érdekekért történő háborúba vitele. A továbbiakban pedig az EU-ra, később pedig kiterjesztve az euroatlanti régióra, végül pedig az egész Globusra, ha jogilag nem is, ténylegesen azonban szabaddá tett vagy legalább is megkönnyített munkaerő-vándorlás, letelepedési és vállalkozási lehetőség, amit nemzeti szinten az EU, az Európai Gazdasági Térség, a NAFTA, a WTO, az IMF és a Világbank működése segít elő és gyorsít fel. A „hazafi” helyett a modellt napjainkra a „világpolgár” lett. A mindebben megnyilvánuló „szakralitás” elvesztése általános érzelmi (emocionális) kiüresedéshez és egoizmushoz, a szűkebb és a szélesebb társadalmi kötelek elsorvadásához, végső soron a társadalom széteséséhez vezet. Ezzel az egocentrizmussal jár a gyermekvállalástól, a szüléstől, a gyermekneveléstől való elfordulás, aminek következtében – párosulva az orvostudomány fejlődésével – egyre kevesebb aktív fiatal tart el egyre több elidősödött inaktív elaggott vagy elaggás fázisához közeledő személyt. Ez által – mint már jeleztük – összeroppan a nyugdíj- és az egészségbiztosítás, a technika fejlődésével és a termelés kihelyezésével járó munkanélküliség rohamos növekedésével a munkanélküli segélyezés és a munkaerőpiacra visszavezetést elősegítő aktív intézményrendszer, a képzés, az átképzés a bértámogatás és végül az egész állami költségvetés. Mindezt elősegíti az a tény, hogy a fejlett modern államokban ugyancsak egoista haszonmaximálás által vezérelten a cégek székhelyeiket az adóelkerülés végett adóparadicsomokba helyezik formálisan át. Az állam összeroppanásával felbomlik a közműfenntartás és szétesik az infrastruktúra, atomjaira hullik az államilag szervezett társadalom. Mindehhez társul még az energiával és az ásványi kincsekkel való rablógazdálkodás miatt az erőforrások kimerülése. Ugyanakkor, ugyancsak a természeti törvényekkel ellentétben, azokba beavatkozó, de még nem tudni milyen emberi tevékenység következtében beálló általános légköri, vízi és szárazföldi földkéreg általános felmelegedése következtében egyes szárazföldi területek tengerré válása, másoknak pedig az elsivatagosodása egyre kisebbé teszi az ember számára az életteret. James Lovelock szerint emiatt a XXI. század utolsó harmadától kezdve óriási harcokkal nézhet az emberiség szembe. Mindennek következtében a XXI. század utolsó harmadát a források és a tartalékok kimerülése fogja jellemezni, ami féktelen és beláthatatlan háborúhoz vezet majd, aminek eredményeként az emberi társadalom Lovelock szerint az ötödére csökken le.²³

Úgy tűnik tehát, az emberi társadalom egyértelműen a hanyatlás és a szétesés szakaszába lépett, mivel az itt vázolt társadalmi-jogi centripetális erők annyira felerősödtek, hogy a társadalmat, valamint a jogrendszert összetartó centrifugális erők nem képesek úrrá lenni rajtuk. Ez áll fenn az állami funkciók gyakorlásánál és ennek szükségszerű következmé-

²³ James LOVELOCK: *A földi élet egy új nézőpontból*, Göncöl Kiadó Budapest, 1992.; LOWELOCK: *Gaja halványuló arca*, 1998.

nyeként a jogalkotás és a jogalkalmazás terén is magával vonja annak történelmileg és elméletileg egyaránt kiépült dogmatikai rendszerének a fellazulását is.

A köztársasági és a principátus kori Róma, vagyis a remek jogászok idején a római jog zárt rendszere kialakult, amelynek letisztult rendszerét Gaius az *Institutiók*ban jól összefoglalta, amit a késői dominatusi korban a IV. és V. századi császári ediktumok tömege szétzedett.²⁴ A totális hanyatlásnak indult Nyugatrómai Birodalom a római jognak ezt az erodálását nem tudta megállítani. A sokkal stabilabb Keletrómai Birodalom Iustinianus császár idején fennállott másodvirágzása alatt volt arra lehetőség, hogy a római jog összefoglalt új rendszerezése megtörténjen, aminek eredménye a iustinianusi *Codex* lett.²⁵ Iustinianus után azonban nem sokkal a Keletrómai Birodalom is lassú hanyatlásnak indult, amely agónia eltartott egészen 1453-ig, Bizáncnak a törökök általi elfoglalásáig. Hasonló játszódik most le a posztmodern kor euroatlanti és transzatlanti civilizáció országaiban. Főként az észak-amerikai állami mechanizmus működésének és jogi kicsapódásának a hatására az EU-ban és tagállamaiban kiépült a közbeszerzés intézménye a korrupciók megelőzése érdekében, ugyanakkor éppen az oda beépített korrupcióhárító megoldások kiskapui teszik lehetővé a különböző korrupciós technikák kifejlesztését.

Az uniós támogatásoknál és a pályázati pénzeknél is hasonlóan alakult ki az uniós hivatalnokok saját haszonra irányuló tevékenységének a rendszere. Ahogy a támogatási vagy pályázati pénz a támogatást kérő vagy a pályázó új EU-tagállamhoz megérkezett, megérkezett vele együtt az EU-nak egy vagy több tanácsadója is, aki, vagy akik az Unió érdekeinek megfelelő tanácsokkal látták el a kormányokat. A tanácsadás díja címén a pénz egy jelentős részét visszavitték az EU-hoz, amiből ők is tiszteletdíjhoz jutottak. A tanácsadás díját gyakran az adott új tagállammal számoltatták el, és közvetlenül tőle igényelték. Az EU számvetésének 2011 őszi számvetési vizsgálata megállapította, hogy uniós vezető hivatalnokok gyakran vettek fel jogosulatlanul az Uniótól pénzeket, számoltak el jogcím nélkül vagy ismételten tiszteletdíjakat és költségeket.

5. A posztmodern jogalkotás és jogalkalmazás elméleti kiüresedése és szűk praktícizmusa

Az EU jogalkotására a jogelméleti szemlélet teljes hiánya a jellemző. A klasszikus jogalkotás rendszerszemléletű és az egyes államoknak a jogalkotásról szóló törvényei értelmében a jogalkotónak a törvényjavaslatot meg kell tárgyalnia a törvényjavaslat profiljába vágó civilszervezetekkel, a blankettaszerződéseket pedig a civilszervezetek és a megfelelő szakközigazgatási felügyelőségek, valamint az ügyészi szervezetek is megtámadhatják, sőt, az utóbbinak jogszabályba, az előbbinek pedig alapszabályba foglalt kötelezettsége megtámadni az ilyen szerződéseket. Magyarországon a jelenlegi polgári kormány előtt nyolc évig hivatalban volt balliberális kormányzás idején ilyen perek nem indultak. Ezt a balliberális kormányt 2011-ben felváltó új polgári kormány viszont a fogyasztóvédelmi egyesület igyekszik elsorvasztani erőteljes támogatáscsökkentési politikájával, ugyanakkor viszont a már említett multinacionális kereskedelmi vállalatok fogyasztó-visszaélési, lakosságmegkárosító üzletpolitikájának a vizsgálatát igen helyesen elindította. Közkerölcsöt helyreállító és jogtudatot nevelő hatása ennek viszont csak akkor lesz, ha a feltárást felelősségvonási sorozat is követi majd.

²⁴ GAIUS: *Institutiók* (ford.: Brósz Róbert), Budapest, 1990.; FÖLDI András–HAMZA Gábor: *A római jog története és institúciói*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2010⁵, 5. fejezet.

²⁵ Ld. FÖLDI–HAMZA: i. m. 10. fejezet, továbbá, 6. fejezet és 8. fejezet 9. §.

Az EU jogalkotását esetlegesség és szűk praktizmus jellemzi és az EU nem jogi intézményrendszerek kialakításán fáradozik. Ezért tele van joghézagokkal és elvarratlan jogintézményi szálakkal, amelyeket az egyes államok, azok hivatalnokai és a jogalkalmazás, valamint a jogalkotás, továbbá a jogkövetés messzemenően egyes egyének és/vagy kisebb-nagyobb csoportok érdekében legálisan vagy formális módon legálisan kihasznál. Tipikusan ilyenek azok az irányelvek, amelyek a termőföldtulajdonra, a mezőgazdasági termelésre, az élelmiszer-előállításra és élelmiszerforgalmazásra, a közbeszerzésre, a fogyasztói hitelre, az értékpapír-forgalomra, valamint sok más egyéb, joghézagokkal és a bennfentesek meggazdagodását elősegítő jogi trükköket tartalmazó jogintézményekre vonatkoznak. Az európai uniós irányelveknek, valamint az európai és a transzatlanti normák körében egyre terebélyesednek a rövidtávú politikai és gazdasági érdekek kielégítését célzó jogi normák, amelyek köszönő viszonyban sincsenek a tárgyukkal összefüggő objektív társadalmi, gazdasági, szociológiai, valamint természeti törvényszerűségekkel. Mindez lefut a tagállamok és a transzatlanti államok nemzeti jogalkotásának és jogalkalmazásának szintjére, fellazítva mind a két területen a jog konzisztens dogmatikai rendszerét. Az EU jog egyre erőteljesebben kezd előírások rendszertelen halmazává válni, olyanná, amilyen Sztucska és Pasukanisz szerint a Szovjetunió első időszakának gazdaság joga volt.²⁶

Az emberi társadalom jövője és beleértve az euro- és a transzatlanti civilizáció, valamint nemzeti államainak a sorsa attól függ, hogy miként képes mindezen úrrá lenni az „EMBER” mint absztrakt, legfejlettebb tudattal rendelkező individuális élőlény, illetőleg az „EMBERISÉG”, ugyancsak mint felső szinten absztrahált kollektív fenomén. Hasonló absztrakcióval jutott el Teilhard de Chardin a konkrét isten-ember Jézustól a világmegváltó Christos-Deus fogalmához, Friedrich Nietzsche pedig a „MENSCH” és a „MENSCHHEIT” absztrakt fogalmából egy újabb kiemelő absztrakcióval az „ÜBERMENSCH” és bár ezt nem mondta ki, de látenszen beleértendő az „ÜBERMENSCHHEIT”, vagyis az „ember fölötti ember” és az „emberiség” fogalma is. Míg a Teilhard de Chardin-i absztrakció a segítőkész, a romlandónak nem a rothadásba, hanem megmaradásba vezető vagy visszavezető, azaz felemelő absztrakt fenoménja, addig a nietzschei absztrakcióban benne van a felemelő és a lehúzó erő egyaránt.²⁷ Konkretizálva mindezt, az örök mozgó mozgató „VILÁGMINDENSÉG” objektív törvényszerűségeivel összekapcsolva, kérdés, hogy lenne-e olyan Übermensch-, illetve Übermenschheit-erő arra, hogy a természetnek itt bemutatott kettős erejének ama szintjére emelkedjen fel, amely mellett a saját énközpontú funkcionális egzisztenciájánál az egész társadalom és a mögötte álló objektív természeti és világmindenségi törvényeket az előbbiek elé helyezi egyéni/egyedi és közösségi mivoltában egyaránt. Ha ez megvalósul, megmenekülhet az emberi társadalom a végső pusztulástól, a megsemmisülő más valamivé alakulástól az örök körforgás viszonyai között. Ugyanakkor ebben az Übermensch-ben és Übermenschheit-ban benne van a „rossz”, a romboló, a lehúzó erő lehetősége

²⁶ J. B. PASUKANISZ: *Ekonomika i pravovije regulirovanije*, I–II. Revolucija Prava, Moskva, 1929.; Pasukanisz és Sztucska nézeteinek magyar ismertetését és értékelését ld. VILÁGHY Miklósnál, in: VILÁGHY–EÖRSI: *Magyar polgári jog*, I. kötet, Tankönyvkiadó, Budapest, 1962, 19–20.; Pasukanisz értékelését ld. még SAJÓ Andrásnál: *Társadalmi jogi változás*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988, 156.

²⁷ Teilhard DE CHARDIN: *Benne élünk, Ahogy lehet*, Párizs – Bécs, 1965, 25–45, 62–63. és 110–118.; Friedrich NIETZSCHE: *A hatalom akarása*, Cartaphilus Kiadó, Budapest, 2002.; NIETZSCHE: *Im-ígyen szólott Zarathustra*, Göncöl Kiadó, Budapest, 1988.; NIETZSCHE: *Az értékek átértékelése*, Holnap Kiadó, Budapest, 1994, 65–110.

is fenoménként. Az örökkön mozgó és mozgató VILÁGMINDENSÉG pozitív töltését jelentő és a „SÁTÁN” jelenségben antropomorfizált oldalához kötődik az „ÜBERMENSCH” vagy az „ÜBERMENSCHHEIT”, mert az ember és az emberiség nem tud felemelkedni a saját önző individuális és szociálegoista negatív vonásain. Ezért nem veszi számításba azokat és óhatatlanul emiatt pusztulásba zuhan. Képletesen mondva, a magasabb törvényszerűségek „megbüntetik” az emberiséget és megsemmisítik, mivel ellenük dolgozott.

Válaszút előtt áll tehát az emberiség! Az, hogy a választak közül melyiket választja, a saját önérdekeltségi éntörvényeket vagy önmérsékletet megcélözva ezeket összhangba igyekszik hozni az objektív magasabb rendű társadalmi, természeti és világegyetemi törvényekkel, az nem a tömegtől, vagyis az átlag emberiségtől, hanem az azt irányító ÜBERMENSCH-től/ÜBERMENSCHHEIT-től függ. Le Bon ugyanis a tömegpszichológia törvényszerűségeit vizsgálva kimutatja, hogy az értelmes emberi egyedek is tömegbe kerülve dekortikálódnak, elvesztik józan ítélőképességüket, mivel a tömeg dekortikáló hatása mindenkit megfog, aki nem határolódik el attól, még ha irányítja is ezt a tömeget. A tömegtől történő elkülönülés nélkül nincs is lehetősége az ÜBERMENSCH-nek / ÜBERMENSCHHEIT-nak arra, hogy irányítsa a tömeget. A tömegtől elkülönülve azonban sikerrel tudja irányítani azt. A tömeg ugyanis az irányítójára felnéz és azt vakon követi. Ez valószínűleg az a csordaszellem-effektus, amihez hasonló az állatvilágban is fennáll.²⁸ Már csak az a kérdés, hogy a kisebb vagy nagyobb társadalmi tömeget milyen irányban vezeti az előljáró egyén vagy csoport és milyen beállítottságú. Nem mindegy ugyanis, hogy az irányító egyedet vagy társadalmi közeget a saját hatalmi vágyainak kielégítése vagy a magasabb objektív törvények előtérbe helyezése, vagyis a szakralitás vagy a deszakralitás hatja át és vezérli.

Leképezve ezt a társadalomra, e két pólus küzdelme folyik napjainkban, ahol a negatív töltést az abszolút egocentrikus orientáltaságú gazdasági és közösség-szervezési globalizáció a centripetális, végső soron anarchiába torkolló individualizmus, míg a pozitív töltést a szociálisan érzékeny jóléti piacgazdaság képezi. Mind a két irányvonal igyekszik kialakítani a maga állam- és jogrendjét, melyek közül az első, ha erőfölényével le tudja hengerelni a másodikat, határtalan önzésével egyre növeli a nyomor roncs-társadalmát és szűkíti a korlátlanul felhalmozók társadalmi rétegét, amely az előbbi lázongásaitól való félelmében egyre merevebbé és diktatórikusabbá válik, mely végül is forradalomba vagy anarchiába vagy pedig a kettő összetevőjébe torkollik. Ha viszont a pozitív oldal válik kizárólagossá, a verseny hiánya miatt válik egyre stagnálóbbá, amiből a társadalmat, államot irányító közeg egyre fokozódó agresszivitással próbál kitörni. Mindkét pólus kizárólagossá válása fokozatosan vagy hirtelen módon beálló diktatúrához vezet. Ez egyúttal annyit jelent, hogy mind a két irányvonal a negatív és a pozitív kilengés időszakában egyaránt eltorzítja a jognak azt az intézményi rendszerét, és azt az alkalmazási gyakorlatát, ami a kilengésektől menté egyensúlyi időszakában kialakult.

6. Mindezek hitelességét alátámasztó jogalkotási és jogalkalmazási körülmények

Ezt egyértelműen alátámasztják azoknak a tulajdonjogi elveknek, elméleteknek és szabályoknak az erodálása, amelyek a tulajdon szociális megkötésének az elvén álltak és fordultak át a tulajdonnal való rendelkezés egyre erőteljesebb egocentrikus abszolutizálásához.

²⁸ Gustave LE BON: *A tömegek lélektana*, 1895; Sigmund FREUD, *Tömegelektan és én-analízis*, 1921; PARK: A kollektív viselkedésről, in: *Társadalomtudományi Encyklopédia*, 1930, 631–632.

Ugyanez a helyzet a gazdasági verseny tisztességével kapcsolatosan is. A gazdasági verseny tisztaságát védő törvények a neoliberais globalizáció, a globális uralmi rend térhódításával egyre jobban fellazult és ugyan így a piacon az uralmi helyzet kialakulását megelőzni hivatott fúzió-kontrol és fúzió-tilalom is. Egyre több olyan kisapu iktatódott be e jogintézmények szabályaiba, mint amilyen a versenyjogi szabályoknál az üzleti titokkal való visszaélés, amely napjainkban csak akkor tisztességtelen, ha arra a jogosult hibáján kívül kerül sor, a fogyasztók megtévesztésének tilalma köréből pedig a megtévesztésre alkalmas áru-összehasonlítás kiiktatásra került. Újabban a gazdasági verseny korlátozására vagy kizárására történő megállapodás-kötés akkor nem tilos, hanem megengedett, ha a gazdaságilag indokolt közös célok eléréséhez szükséges mértéket nem haladja meg, és a vele járó előnyök a vele járó hátrányokat meghaladják. A gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalmi előírásainál korábban százalékos mértékben meghatározásra került a piaci részesedés mértéke. A fellazulás e téren abban jelentkezi, hogy a piaci részesedés százalékos arányai eltörlésre kerültek és csak a forgalmazási érték maradt meg a piaci erőfölény megállapításának kritériumaként.

A pénzpiacot nézve, a tőzsdei előírások szigorúan tiltják a bennfentes kereskedelmet, mégis egyre többen tesznek vagyonokra szert információkhoz való tilos úton történő hozzájáruláson keresztül. A közbeszerzési törvények a szabályaikba beépített kapcsolatkialakítási és megegyezési technikákon, valamint kiskapukon, tudatosan előállított jogházagokon keresztül terjed a korrupció. Az újabb uniós irányelvekkel, valamint ezek alapján megvalósításra kerülő tagállami implementációkkal pedig egyre erősítik a munkáltató és hozzá hasonlóan a fővállalkozó hatalmi helyzetét a munkavállalókkal, illetve az alvállalkozókkal szemben, e két utóbbi szférát egyre erőteljesebb kiszolgáltatott helyzetben tartva. Ezt a függőséget kívánna összekapcsolni a globális uralmi rend a privatizálni és üzleti alapon működtetni kívánó társadalombiztosítással oly módon, hogy a globáltőke maximális hatékonysággal kiaknázhassa a munkavállaló és az alvállalkozó munkaerejét, amivel párhuzamosan munkaévei alatt fizeteti vele a magas egészség-, és nyugdíjbiztosítás járulékait, majd munkaéveinek letöltése után a kizsigerelés következtében egészsége megrendül és életkilátásai egyre rövidebbé válnak. Ez által pedig a biztosítók a rövid ideig tartó egészség- és nyugdíj szolgáltatások következtében a biztosítottak többségénél komoly haszonra tesznek szert.²⁹

Mindez a liberális elvek és a szabad piaci verseny doktrínájának az erőfölény, vagyis a diktatúra alkalmazásával történő eltorzítását jelenti. Ma, a neoliberais globalista gazdaságfilozófiát követők szívesen hivatkoznak Adam Smithre, aki szerint a piac láthatatlan kézként irányítja, és jól irányítja a gazdaságot. Ezért eme irányzat képviselői szerint szükségtelen belenyúlni a gazdasági folyamatokba. A piac, vagyis a "láthatatlan kéz" ugyanis mindent lerendez. Ez az irányzat mintegy istenként fetisizálja a piacot és ezen keresztül a pénzt, vagyis a profitot. Ugyanakkor elfelejti, hogy ez a láthatatlan kéz nem más, mint a gazdaság objektív törvénye, amely pozitív módon csak tisztességes árú- és pénzpiaci viszonyok között tud a bennelévők és egyúttal a közösség javára érvényesülni. Olyan viszonyok között, ahol a kapcsolatok az érdek- és akaratkölcsonosság alapján jönnek létre. A globalista neoliberais viszonyok és az azt elősegítő globális uralmi állam- és jogrend köszönő viszonyban sincs az Adam smith-i láthatatlan piacirányító kézben megtestesülő objektív gazdasági tör-

²⁹ George SUZAN: *A luganoi tanulmány*, ismertetését ld. CSATH Magdolna: *Globalizációs végjáték*, Kairosz, Budapest, 2008, 58–64.

vényszerűséggel, hanem torzítja és vizzályára fordítja azt.³⁰ A piac ilyen torzítását jelentette az, amikor a XX. század második évtizede végén az I. világháború győztes nyugati antant-hatalmak szétszabdalták az Osztrák–Magyar Monarchia feldarabolásával az egységes és jól működött közép-európai piacot saját piacaik növelése érdekében. Mivel ez ellentétben állt a gazdaság objektív törvényeivel és a közép-európai régió érdekeit jelentő társadalmi általános politikai objektív törvényszerűségekkel, következett be először az 1929–1932-es elhúzó világ gazdasági válság, majd egy szélsőjobboldali nemzetiszocializmus és fasizmus, valamint szélsőbaloldali kommunista reakciókénti megjelenése, továbbá a polgári rend kettős szorításba kerülése következtében kitört a II. világháború. A II. világháborút követő korlátozott politikai rendezés pedig határeltolásokkal és népcsoportok át- és kitelepítésével tovább szabdalta és zárt, elszigetelő határok közé szorította a történelmileg objektív gazdaságföldrajzi törvényszerűségként kialakult közép-európai szerves piaci viszonyokat. Az 1990 után, a Szovjetunió szétesésével kialakult egypólusú transzatlanti domináns politika célja szintén önző módon e régi közép-kelet-európai piac teljes megsemmisítése. Eklatánsan mutatja ezt az a piacszerző és munkanélküliségi következményekkel járó privatizáció, amit az ún. „rendszerelváltás” után az euro- és transzatlanti hatalom a posztkommunista államokra rákényszerített. Annak érdekében pedig, hogy e régióban nehegy újból kialakulhasson a spontán módon az objektív törvényszerűségek okán kialakulni kész közép-kelet-európai piac, az euro- és a transzatlanti gazdaságpolitikai hatalmi érdekelttség a XIX. század végétől kialakult nacionalizmus szításának politikáját tovább folytatva igyekeznek most is egymásnak uszítani ezeket az államokat. Sajnos a nemzetiségi-nacionalista kártya bedobásával sikerül az e térségben élő népeket és nemzetiségeket egymásnak uszítani, holott e régióknak az objektív gazdasági törvényszerűségek alapján az lenne az érdeke, hogy összefogjanak, és gazdaságilag együttműködjenek. Ugyanakkor a gazdaság objektív törvényeit nézve az egységes euro- és transzatlanti globális piacnak a gazdasági objektív törvényekkel fennálló ellentétes jellege és a neoliberális globalizáció erőltetett konzumkereskedelmi- és hitelpolitikájának a folyamánya a 2008-cal elkezdődött és ma is tartó gazdasági válság, ami az eurozónába tartozó több korábban gazdaságilag stabil állam gazdaságát, de még az USA-ét is megrendítette. Ebben a helyzetben mind az USA, mind az EU politikai és gazdasági vezetésében teljes a bábeli zűrzavar és valószínűleg hasonló helyzet volt akkor és abban a túlfelzett közel-keleti társadalomban is, amelyről az Őszövetség ír, és amely társadalom a nagy önbizalma és mértéktelen túlterjeszkedési vágya (bábeli torony, mint jelkép) miatt szétesett. Ha nem következik be gyökeres változás, ez fog bekövetkezni korunk társadalmával is. A jog alapja – mint már jeleztük – a „mos”, a morális alapon álló szokás. A felek kölcsönös érdek- és szükséglet-kielégítése, valamint a tisztességes haszon és a piaci verseny, továbbá a korrekt üzleti kapcsolat, és a tulajdon szociális megkötésének a szempontja helyett ma a különböző okok és tényezők folytán kiszolgáltatottabb, tapasztalatlanabb vagy alárendelt helyzetben lévő fél gátlástalan kihasználása, inkorrekt becsapása, kihasználása, valamint erőfölényen alapuló eltaposása jellemző. A fogyasztók érdekeinek, szükségleteinek megfelelően kellene, hogy működjenek a kiskereskedők, a termékeket gyártó, előállító cégeknek pedig a nagykereskedő cégeknek a kiskereskedőkön keresztül nekik jelzett fogyasztói igényeknek megfelelően kellene a tevékenységüket folytatniuk. E helyett pont a fordítottja érvényesül. Az előállító végek egyre gyengébb minőségű termékeket egyre nagyobb mennyiségben érték feletti áron bocsátanak ki, kényszerítve vagy megmanipulálva, lekorrumpálva a nagykereskedőket az átvételre és az értékesítésre. A nagykereskedelem

³⁰ Adam SMITH szabadpiac-irányítási elméletének globalista eltorzítását ld. BOGÁR László, Magyar Hírlap, 2011.

gyakran a termelővel szövetkezve kényszeríti a kiskereskedőt az átvételre, amit a kiskereskedő az előbbi tényezőkkel és az általuk használt reklámanipulációkkal ráerőltetik a fogyasztókra, a leggyengébb piaci szereplőkre. Az ő érdekükben ma már minden civilizáltnak minősülő országban működő fogyasztóvédelmi szervezeteket pedig vagy a média vagy a gazdaság árutermelő és értékesítő tényezői nem egyszer a támogatások megvonásával maga az állam is ellehetetleníti, működésüket akadályozza, vagy különböző előnyök juttatásával a velük történő együttműködésre készíti. Ennek tudható be, hogy a bankok erkölcstelen és jogellenes egyoldalú, a hitelt felvevőket megtévesztő szerződési feltételeit, blankettaszerződéseit nem támadta meg bíróság előtt, amit viszont az állam sem tett meg, noha a lakosság érdekében kötelessége lett volna. A bankok világhálózata – élen az IMF-el és a Világbankkal – a gazdaságot és a vásárlót serkentő hitelígények korrekt kielégítése helyett egyoldalú kamatemelési technikákkal, a már meglévő hitelkötelekből való ki nem engedésre törekszik. Ezt oly módon teszi, hogy a hitelesek az egyre növekvő kamattörlesztések következtében képtelenek hiteleiktől megszabadulni.³¹ Ezt a globalista pénz- és hitelpolitika által kívánatosnak elfogadott módszert követik az illegális hiteluzsorások a szegénység küszöbén vagy az alatt élők társadalmában és fosztják meg őket vagyonuktól, lakásaiktól, miközben a neoliberais és/vagy balliberális kormányzatok nem tettek és nem tesznek ellene semmit, miként a lakásmaffiával szemben sem léptek és lépnek fel. A bíróságok ítélezési gyakorlata pedig ehhez az állami hozzáálláshoz igazodott és igazodik gyakran még ma is. Gyanúsak ugyanis azok az egyre sűrűsödő bírósági ítéletek, amelyeket a klasszikus jogrend elveivel ellentétes és a polgári jog sarkalatos szabályait kiforgatva hoznak meg.³²

7. A posztmodern jog diszfunkcionális működésének várható következményei

Mindez károsan hat ki az államrezonra, az államhatalmi és igazgatási működésére. A liberális kormányzatok a szélsőséges individualizmus alapjoggá emelésével és a szociális kötelezettségek negligálásával a szociális olló korlátlan tágítására szabad lehetőséget biztosítanak. Következésképpen szűkül a vagyonos gazdasági és politikai elit társadalmi rétege és szélesedik a szegénységi küszöb felé tartó és a társadalom stabil pillérét jelentő középosztály, ahová az akadémiai végzettségű értelmiségen kívül a vállalkozói és a mestervizsgával rendelkező szakmai kör is tartozik. Eme középosztály elgyengülése vagy felszámolódása esetén szétesik a társadalom, mivel egyfelől van egy, az esztétikát nem használó, igényekkel telített túlfogyasztó rendkívül gazdag és érdem munkát nem végző eltunyult hipergazdag réteg, másfelől pedig egy egyre terebélyesedő deklasszáldott és emberi mivoltából kivetkőztetett „roncs-társadalom”, mely felfalja az előbbi, egyre szűkülőt. Miután ezt megtette, a deklasszáldás és a leépülés folytán viszont nincsen abban a helyzetben, hogy az általa lerombolt társadalmat újból felépítse, újjá szervezze. Magának az államhatalomnak, a közigazgatásnak, valamint a törvényhozásnak és a bírói jogalkalmazásnak a már posztmodern korunkban fennálló elvtelensége következtében az intézményeik a mindenkori szűk hatalmi elit érdekeinek megfelelően működnek.

³¹ KOTZ–PRUGBERGER: Banktrükkök a társadalmak ellen, *Kapu* 2011/9, 24–25., 2011/10, 35–40.; KOTZ–PRUGBERGER: Bankcsaták, *Kapu* 2011/1, 30–32; PRUGBERGER–NAGY: A lakossági hitelezéssel kapcsolatos szabályozási problémák, *Competitio* 2011/1, 44–51.; PRUGBERGER: A lakossági és az előállítói fogyasztással összefüggő jogügyletek társadalompolitikai és jogi problémái, in: *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica* XIX/2 (2011), 516. sk.

³² Vö.: PRUGBERGER: Politikai felelősség közjogi, büntető és polgári jogi felelősséggel kiegészítve, *Polgári Szemle* 2008/6, 6–18.

Nem véletlen, hogy mind a kommunizmusnak nevezett államkapitalizmus és annak irányító rétege, a Milovan Gyilas az elnevezett „új osztály” mind a mai neoliberális globálkapitalista uralmi rend tagadja a végső objektív törvényszerűségek láncolatán keresztül visszavezethető természetjog érvényét és jelentőségét. A nem kimondva Peschka által is vallott modern természetjogi koncepció értelmében nemcsak az emberi természetben, hanem a társadalomban és az egész élő és élettelen világmindenségben megtestesülő objektív törvényszerűségeknek kell meghatározniuk a tétéles jogot és az azon alapuló jogalkotást.³³ Mind a kommunista/reálszocialista, mind a neoliberalista pozitív jogelméleti felfogás szűklátókörűen csak az államilag megszervezett emberi társadalmak vezető rétegeitől kiinduló és az általuk működtetett és befolyásolt parlament által megalkotott pozitív (tétéles) jogot ismeri el létezőnek.³⁴ A pozitivisták jogelméleti felfogása szerint éppen ezért a jogalkotást és a jogalkalmazást nem befolyásolja semmilyen jogon túli természetjogi hatás, hanem csak az államrezon és az állami akarat. Ez a szemlélet viszont magával hordja egy uralmi kiscsoporti akaratnak a társadalomra erőltetésének és a széles társadalmi érdekek figyelmen kívül hagyásának a veszélyét. Ezért a racionális természetjogi elvektől, nevezetesen az emberiség történelmi praxisában kialakult „mos”-tól és a moráltól elrugaszkodott pozitív jog alapján akár az összes objektív természeti és társadalmi törvényszerűségek figyelmen kívül hagyásának a potenciális lehetősége fenn áll.

Ha a társadalomirányítás és a jogalkotás továbbra is a neoliberális globáltőke uralmán nyugvó és általa kialakított és a társadalom széles rétegeinek gazdasági és szociális érdekeivel, vagyis a társadalom és a világmindenség szűkebb, valamint tágabb értelmében vett természeti törvényeit figyelmen kívül hagyó pozitív joggal kívánja az emberiséget irányítani, bekövetkezik mindaz, amit Pokol Béla vizionál. E vízió szerint a munka- és jövedelemnélküliség miatt a társadalomra hasznos dolgozó rétegek szaporodási rátájának vesztes csökkenése és keletről nyugat irányába történő elvándorlása valamint a nyugati országokba tartva, fokozatos felszívódása következik be. Ez az alulképzett és/vagy vallási fanatizmus okán sem a társadalmi munkában és újra termelésben, sem a közéletben részt venni nem tudó vagy nem akaró túlszaporodott inaktív társadalmi réteg (a kelet-közép-európai cigányság és az euro-atlanti iszlámisták, valamint Izraelben és az USA-ban a gyakorlati élettől eltávolodott és passzív túlképzett herediták) domináns központba kerülése következtében az euroatlanti társadalom gazdasági, kulturális, infrastrukturális és társadalomszerkezeti rendszerével együtt fokozatosan felszámolódik.³⁵ Ezt a folyamatot lehet okos politikával lassítani, de fel is lehet gyorsítani. A jelenlegi magyar kormány az előbbi irányában fáradozik. Magyarország északi szomszédja és még néhány kelet-európai állam éppen az ellenkezőjét teszi. Ha Közép- Európa össze tudna fogni és felhagyna a nacionalista ellentétek gerjesztésével, egy időre fel lehetne a térséget virágoztatni. A gazdasági és politikai hatalmi viszonyokat nézve az egészséges mozgást és dinamikus hatalmi egyensúlyt biztosító ellentétes pólusok összeecsúszása folytán éppen olyan gazdasági és politikai hatalmi koncentráció jön ma az egész euroatlanti tömbben létre, mint ami a Római Impérium dominatus korszakának végét jellemezte, ami a birodalom bukásához és anarchikus viszonyokhoz vezetett.

³³ PESCHKA: *Jog és értékek; Természetjog és pozitív jog*.

³⁴ HANS KELSEN: *Tiszta jogtan* (ford.: Bibó István), Budapest, 1988.; KELSEN: *Theory of Norms*, Clarendon Press, Oxford, 1991.; ANTALFFY-SAMU-SZABÓ-SZOTÁCSKY: *Állam és jogelmélet*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1970, 559–560.

³⁵ POKOL Béla: *Európa végnapjai. A demográfiai összeroppanás következményei*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2011.

Immanuel Wallerstein szerint ha a jelenlegi gazdaságpolitikai globális uralmi rend nem tér kijavított formában vissza a demokratikus welfare society, illetve state-hoz, ez meg fog ismétlődni újból.³⁶ Kérdés azonban, hogy az ezzel ellentétes közép-európai és euroatlanti folyamatok mennyire erősek mennyire visszafordíthatók, vagy már irreverzibilisek. Ha már irreverzibilisek, akkor kelet felől, Huntingtonot felidézve egy új társadalom alakul majd itt ki, különösen akkor, ha James Lovelock jóslata beigazolódná és a nyugati civilizált világ az energiáért folytatott háborújában megsemmisíti önmagát. De az is lehet, hogy az emberi társadalom az élő környezet tönkretételével a saját életfeltételeit teszi tönkre és a vízözön-höz hasonló helyzet bekövetkezése okán egyes szigetként megmaradó kiscsoportok újra termelik az emberi közösséget, és ismét benépesítik a földet.

Most pedig nézzük meg mindezek tükrében a mai európai uniós politikát és jogalkotást. Az egyes természetföldrajzi különbségek különböző gazdaságföldrajzi, kultúrantropológiai és néprajzi egységeket alakítanak ki a Globuson élő emberi társadalomban. Ez nyilvánul meg az egyes népcsoportok nyelvi különbségeiben. A nyelv tükrözi az a népszellemet, amelyeket az itt megjelölt különbségek, eltérések alakítanak ki. Európa történetét nézve, a Római Birodalom területén a római hódítások előtt különböző népcsoportok éltek, amelyek egymástól eltérő nyelveken kommunikáltak. A Nyugat-Európában ezekre rátelepült római hódítás hatására a széletterjedt hivatalos birodalmi nyelv, a latin, keveredett a helyi lakosság nyelvével. Ennek hatására az egyes provinciákban a latin befolyása alá került a meghódított nép nyelve, de ugyanígy hatott a provinciális latinra az egyes népek által beszélt nyelvek is. Mikor pedig a népvándorlás idején a Római Birodalom területére beözönlött új népcsoportok letelepedtek és új államokat hoztak létre a megbukott birodalom területén, a nyelvük összekeveredett az ott élő népek eredeti nyelvének és az ennek hatására egymástól eltérő módon beszélt latin nyelvnek az elemeivel, kialakítva az ex-birodalom centrumához közel álló mai latin-frankofon, a centrumtól távolabb pedig a germán és angolszász, valamint az északi szláv nyelveket beszélő népeket. Ugyanez történt a Római Birodalom keleti felében is a görögök diaszporikus hódításai, valamint a Nyugatrómai Birodalom bukását követően ismét teljesen göröggé váló Keletrómai Birodalom európai területére betelepített szláv népcsoportokkal, ami kialakította a török hódoltság következtében a részben az iszlám befolyásolta különböző délszláv nyelveket beszélő közösségeket. Közép-Európába pedig a kései népvándorlás idején pedig beékelődik a magyar, a Balkán keleti csücskébe pedig a vlah népcsoport.

Az e népcsoportokból a kései újkorban nemzeti államokká vált országok alkotják az Európai Uniót, amelynek bizottsága, vagyis a kormánya és parlamentje eltérve az európai államok és nemzetek közösségének az eredeti eszméjétől az USA mintájára Európai Egyesült Államok kialakítására törekszik, egyre többet elvonva a tagállamok szuverenitásától. Ez nyilvánult meg a Lisszaboni Szerződés keresztülröltetésében és a tagállamokra automatikusan kiható rendeletalkotás előtérbe helyezésében, az irányelveknek az imperatív rendeleti tartalmakhoz történő közelítésében, valamint a pénzügy és a gazdaságpolitikai uniós dirigizmus, felügyelet és szankcionálás erősödésében. A görögországi, a franciaországi a spanyolországi és a magyarországi események azt mutatják, hogy ez az uniós politika au

³⁶ Immanuel WALLERSTEIN: *A modern világgazdasági rendszer kialakulása*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1983.

EU szétesését gyorsítja meg. Az itt kifejtettek azt mutatják, hogy Európában Amerikával ellentétben a több-nemzetiségi létnek évszázados együtt érkezett és letelepedett és együtt élő történeti gyökerei vannak, ami matt illúzió az USA-hoz hasonlószerkezetű EU megvalósítása. Ezért Európában békés társadalomfejlődéshez az individuum és a globalizált kollektívum olyan szintézise vezethet csak el, ahol a társadalom a területi/nemzeti kis autonómiákból alulról kiindulva tartományi és országos szintű jogilag is intézményesített autonómiákon (államokon) keresztül láncolatosan felépülő államközösségi rendszerek alakulnak ki. Az ezek figyelembe vétele nélküli centralizálás csak a szellem, vagyis a mindent átfogó objektív általános törvényszerűségek figyelembe vétele nélküli statikus és mechanikus univerzummal számol. Ez a mai divatos globalizált gazdaság- és általános társadalom-, valamint jogpolitika rákfenéje, ami az Unióban a tagállamaiban, Magyarországon is, sőt az egész transzatlanti régióban érvényesül.

